

De ce, întreabă lumea, de ce a ales Leonardo da Vinci să picteze portretul celei de-a doua soții a unui negustor oarecare din Florența, când ducii și ducesele din întreaga Italie, precum și regele Franței, tânjeau toți după un portret făcut de mâna lui? De ce, întreabă ei, de ce?

Răspunsul se ascunde la Salai.

„Se ascunde la Salai“ e cea mai potrivită expresie, fiindcă Salai era un mincinos. Gian Giacomo de' Caprotti, zis Salai, era, de asemenea, hoț. O spune însuși Leonardo. În caietele lui de însemnări, cu scrisul acela ciudat, îl descrie drept „mincinos“, „hoț“, „încăpățânat“, „lacom“.

Iată cum îl menționează prima oară Leonardo pe Salai:

Giacomo a venit să locuiască cu mine în ziua Sfintei Maria Magdalena a anului 1490, la vârsta de zece ani. A doua zi am comandat să i se facă două cămăși, o pereche de pantaloni și o vestă...

Apoi găsim următoarea notă:

ÎNSEMNARE: Pe data de 26 ianuarie a anului următor, aflându-mă în casa lui Messer Galeazzo da San Severino, pe când pregăteam festivalul, iar unii dintre curteni s-au dezbrăcat să probeze costumele pentru pomenitul festival, Giacomo s-a dus la pungă pe care unul dintre ei o lăsase pe pat alături de alte haine și a luat niște bani care erau în ea.

Și pe urmă asta:

... acest Giacomo a furat o bucată de piele turcească și i-a vândut-o unui cârpaci pentru douăzeci de *soldi*, bani cu care, după propria lui mărturisire, și-a cumpărat bomboane cu anason.

Mențiuni ulterioare ale lui Salai nu mai pomenesc de pungășia lui, însă acesta continuă să apară în evidențele gospodăriei lui Leonardo. Și apoi apare asta:

Am avut treizeci de *scudi*; i-am împrumutat treisprezece lui Salai, să-i facă zestre surorii lui, și am rămas cu șaptesprezece.

În cele din urmă, Salai e amintit în testamentul lui Leonardo:

ÎNSEMNARE: Eu, Leonardo da Vinci, îi ofer și îi las moștenire pentru totdeauna lui Salai, slujitorul meu, jumătate din grădina mea aflată în afara zidurilor milaneze. În grădina sus-menționată, Salai a construit și

A doua doamnă Gioconda

clădit o casă care va fi și va rămâne veșnic în posesia numitului Salai, a moștenitorilor și urmașilor săi. Hotărâsc acestea pentru serviciile competente și generoase pe care Salai, slujitorul meu, mi le-a adus până acum.

De ce, se întreabă oamenii, de ce Leonardo da Vinci l-a tolerat pe acest Salai, pe acest mincinos și pungaș? De ce l-a tolerat pentru atâta vreme? De ce l-a ajutat să plătească zestrea surorii lui și de ce l-a pomenit în testamentul lui? De ce?

Răspunsurile se ascund în aceste pagini.

Era foarte cald la Milano în acea zi de iulie. Salai nu se putea gândi decât la căldură și la neplăcerea pe care i-o provoca. S-a îndreptat agale spre castel. Oamenii care ieșeau și intrau într-un castel i se păreau întotdeauna răcoriți. Bogații păreau să meargă însoțiți de un vânticel numai al lor. Însă azi, înfățișarea lor nu reușea să-l liniștească pe Salai, ba chiar, prin comparație, i s-a părut că-i era și mai cald. Nu putea fi bogat, deci nu putea să se simtă răcorit. Trebuia să rezolve problema căldurii ca săracii: gândindu-se la altceva. S-a gândit că ar fi mâncat ceva dulce. Imediat ce urma să aibă câțiva bănuți, avea de gând să-și cumpere bomboane cu anason, iar mâncându-le o să-i fie mai răcoare.

Să nu ai bani nu era același gen de problemă cu a nu fi bogat; să nu ai bani era doar ceva temporar.

Salai s-a apropiat tot mai mult de castel, până când a observat doi domni care plecau. A pornit repede în direcția lor și s-a ciocnit de unul dintre ei, apoi și-a cerut scuze și a șters-o imediat, continuând să meargă grăbit de parcă trebuia să se ducă

undeva. N-a ajuns departe. Cineva l-a apucat de ceafă și i-a tras capul pe spate, mult dincolo de umeri, făcându-l pe Salai să se uite în sus, sus, și mai sus, în ochii insuportabil de strălucitori ai bărbatului care pusese mâna pe el. Bărbatul părea înalt precum Cerul și bărbatul avea o barbă aproape la fel de strălucitoare ca ochii. Numai pe peretele pictat din biserica lui mai văzuse Salai ochi ca ăștia, barbă ca asta și o haină ca asta, la fel de mare și de albastră precum cerul văratic de la Milano. Ridică din umeri. Îl prinsese Dumnezeu, în cele din urmă.

— Dă drumul la ce-ai luat, i-a poruncit Dumnezeu-om.
Salai a lăsat portofelul să cadă.

— Acum aruncă cuțitul, a zis Dumnezeu-om.

— S-ar toci, a răspuns Salai.

— Atunci dă-mi-l mie, a zis Dumnezeu-om.

Și-a întins mâna, o mână stângă mare și imaculată, iar Salai a pus cuțitul în ea.

Celălalt individ a zis:

— Jur, Leonardo, habar n-aveam că mi-a tăiat punga. Nu există nimic prea rapid pentru privirea ta?

Dumnezeul-om a râs. L-a întors pe băiat și a zis:

— De ce-ai furat punga acestui om?

— N-am furat nimic, a răspuns Salai. Mi s-a atins cuțitul din greșeală de cureaua ei, când m-am ciocnit de domnul. Pesemne că era roasă în vreun loc.

Bărbatul căruia îi aparținea punga a aruncat-o în aer.

— Ei bine, Leonardo, a zis el, o scuză proastă are aceeași mamă ca una bună: amândouă se nasc din disperare.

Apoi s-a întors spre Salai și l-a întrebat:

— Tinere, ai habar cine-i cel care te-a prins?

— E Dumnezeu, domnule? a zis Salai.

Bărbatul a râs.

— Nu, nu-i Dumnezeu, dar este una dintre cele mai reușite invenții ale lui Dumnezeu.

— Aha, a zis Salai. Asta înseamnă că-i de-al bisericii?

— Nu.

— Atunci face parte din familia ducelui?

— Nu, nu, nu, a zis bărbatul.

Pe urmă s-a adresat prietenului său îmbrăcat în roba lungă și albastră.

— Aș pune să-l spânzure, însă nu pentru că mi-a furat punga, ci pentru că nu știe cine ești.

S-a uitat din nou la Salai și a zis:

— Domnul care te-a înșfăcat de ceafă este Leonardo da Vinci, cel mai mare artist, cea mai mare minte, cel mai mare inginer de la curtea din Milano, iar asta îl face cel mai mare om din lume.

Salai s-a uitat la el printre gene.

— Dacă nu-i Dumnezeu, dacă nu-i omul bisericii și nici nu-i din familia ducelui, atunci rămân la povestea mea: punga dumitale s-a tăiat din greșeală.

Bărbatul a râs.

— Dă-i drumul, Leonardo. N-o să stea multă vreme departe de belele. Să-și bată altcineva capul să-l spânzure.

Leonardo și-a trecut palma peste capul lui Salai și a apucat o buclă de-a băiatului între degetul mare și arătător.

— Ce păcat că jegul ascunde lumina soarelui din aceste șuvițe, a zis el. Spălate, l-ar face pe însuși Iason să le confunde cu Lâna de Aur.

Salai habar n-avea cine era Iason, însă și-a dat seama că bărbatul pe nume Leonardo spunea ceva de bine. I-a zâmbit.

— Ce aveai de gând să faci cu punga pe care ai tăiat-o?

— N-am tăiat nicio pungă, domnule. Cuțitul meu a atins din greșeală un loc unde era roasă cureaua.

Leonardo a scormonit în propriul săculeț și a scos din el un bănuț de argint. I l-a dat băiatului.

— Țsta-i pentru tine, fiule, a zis el. Ce-o să faci cu el?

— Vai, domnule, sunteți prea generos, a zis Salai și a făcut o mică plecăciune. Chiar că sunteți una dintre cele mai grozave invenții ale lui Dumnezeu. Cu banul ăsta pot să-i cumpăr sfântului meu tată destulă piele pentru o pereche de cizme.

— Hai să mergem să-l cunoaștem pe sfântul tău tată, a zis Leonardo.

Pe urmă s-a întors spre celălalt bărbat și i-a aruncat săculețul.

— Du-te, a zis el. Ne întâlnim mai târziu, la atelier.

Au mers împreună pe străzile din Milano, bărbatul cel înalt, cu strălucirea dumnezeiască în ochi, și vagabondul mărunțel, tânărul hoț Salai. Băiatul țopăia cu mintea numai la drum, uitând deja mica lui abatere de la lege și fără să se gândească la întâlnirea cu tatăl lui, care urma să se petreacă în curând.

— Aici stă tata, a zis Salai, arătând cu degetul.

Leonardo a râs, un sunet care părea mai degrabă să se afunde înăuntrul lui decât să răsunfle în aer. Băiatul s-a uitat la el, l-a evaluat repede, apoi a râs împreună cu el.

— Ha! a exclamat Leonardo. Ești chiar mai iute de limbă decât de mână. Tatăl tău e cizmar. Am crezut că banul meu va încălța un sărman cerșetor, însă acum îmi dau seama că să

cumperi destulă piele pentru o pereche de cizme l-ar ajuta pe tatăl tău să scoată oarece câștig.

Și-a frecat fruntea cu palma și a zis:

— Hai, băiete, vreau să vorbesc ceva cu tatăl tău – sfântul tău tată, cum îi spui tu.

După ce și-a terminat micul discurs, Leonardo l-a întrebat pe Salai:

— Ți-ar plăcea să nu mai fi băiatul unui cizmar și să devii ucenicul lui Leonardo da Vinci?

— Aș avea cămașă albastră, domnule?

— Da.

— Când?

— Curând.

— Dar aș fi tot Salai, domnule?

— Vei fi întotdeauna Salai.

— Atunci mi-ar plăcea.

Tatăl lui Salai nu-și putea permite să-i plătească ucenicia, așa că Leonardo l-a acceptat fără bani. Însă Salai n-a fost impresionat. Se gândise pentru o clipă că Dumnezeu însuși îl înșfăcase de ceafă, iar acum era cam dezamăgit să afle că nu fusese decât Leonardo da Vinci.